

hammasini avvaldan bilishiga iymon keltirishi vojib bo'ladi. Qazo va qadar aqiydasi, Allohga iymon keltirish asosidagi Islom aqiydalaridan biri hisoblanadi. Bu aqiyda, to'g'ri ma'rifat asosida Alloh taoloni kamol sifatleri bilan sifatlashga asoslangandir. Ana o'sha sifatlarning biri – Allohning ilmi, u ilmning chegarasizligi, Alloh irodasining shomilligi va qudratining komilligidir. Qazo va qadar aqiydasi, Allohning ana shu sifatlari asoslangan aqiydadir. Shuning uchun ham qazoi-qadarga iymon bo'lmasa, Allohga bo'lgan iymon tugal bo'lmaydi.

Darhaqiqat, Alloh taolo hamma narsani biladi. Uyasi ichida g'imirlayotgan chumolining harakatini-yu, o'z falakida harakat qilayotgan sayyoralarini ham biladi. U zotning ilmidan hech narsa g'oyib bo'lmaydi. Alloh taolo dunyodagi har bir zarrani ham va uning harakatini ham bilib turadi. Shuningdek, Alloh taolo qiyomatgacha nima bo'lishini ham biladi. Agar ularni bilmasa, U zotning sifati kamoliyasiga nuqson yetgan bo'ladi. Ana o'sha ilohiy ilm «qazoi-qadar» deb ataladi. Bunda johil kishilar o'ylaganidek, Alloh tomonidan bandani majbur qilish yo'q, Balki, Alloh taolo tomonidan banda nima qilishini oldindan bilish bor. Chunki Allohning ilmi chegara bilmasdir. Ulamolarimiz bu tushunchani oson fahmlash uchun quyidagi misolni keltiradilar. O'tgan ulamolarimizdan al-Xattobiy quyidagilarni aytadilar: «Ko'pchilik odamlar qazo va qadarni Alloh taolo tomonidan O'zi taqdir qilib qo'ygan ishlarga bandani qahr ila majbur qilish, deb hisoblaydilar. Ularning bu fikrlari noto'g'ridir. Qazo va qadarning ma'nosi, bandalarning kelajakda bo'ladigan ishlarini Alloh tomonidan muqaddam bilib turilishidir». Alloh xohlasa, bu boradagi oyati karima va hadisi shariflarni o'rganib chiqishimiz bilan yana ko'p narsalar oydinlashadi.

Alloh taolo: «Albatta, biz har bir narsani qadar ila yaratdik», degan (Qamar, 49-oyat). Demak, Alloh taolo har bir narsani o'lchov bilan yaratgan va har bir narsani bilib turadi. Yuqorilardan kelib chiqib, *taqdir* deganda avvalo Alloh taoloning ilimi tushuniladi, keyin esa Lavhul mahfuz tushuniladi. Lisoniy ongda qudrat timsoli ham o'z ifodasini topgan.

#### ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. <https://shosh.uz/uz/islom-iymon-aqidada-adashmaylik-ruknidan-4>
2. <https://uzbaza.uz/taqdir-va-tadbir-haqida-maqollar/>
3. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-xalq-ogzaki-ijodi/uzbek-xalq-maqollari/taqdir-va-tadbir-haqida-maqollar>
4. <https://baxtiyor.uz/taqdir-va-tadbir-haqida-maqollar-toplami/>
5. KUSHBAKOVA, M., Zarina, R. U. Z. I. M. U. R. O. D. O. V. A., & Shahram, A. S. L. O. N. O. V. (2020). Innovative Methods and Ways to Teach and Learn Foreign Language. ECLSS Online 2020a, 146.
6. Yangiboyevna, N. S., & Ravshanovna, M. U. (2022). BIOLOGIK FAOL QO'SHIMCHALARNING TIBBIYOTDAGI AHAMIYATI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 542-545.
7. Rajabboevna, A. R., Yangiboyevna, N. S., Farmanovna, I. E., & Baxodirovna, S. D. (2022). THE IMPORTANCE OF COMPLEX TREATMENT IN HAIR LOSS. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(5), 1814-1818.
8. Aslonov, S., & Ruzimurodova, Z. (2020). INGLIZ TILINI O 'QITISHNING INNOVATSION USULLARI. Студенческий вестник, (12-5), 72-74.
9. Aslonov, S. S. (2020). O'ZBEK VA INGLIZ TILIDA JINS MAZMUNINI BILDIRUVCHI SO'ZLAR TAHLILI. Студенческий вестник, (16-10), 55-58.
10. Aslonov, S. S. (2020). Ingliz tili stilistikasi fanini o'qitishda fonostilistikani o'rni. Интернаука, (16-4), 57-59.

#### ADABIY TIL VA SHEVALARNING MOSLASHUVI

Sayfullayeva Sabina Ibragim qizi,  
Quchqarova Gulnoza Shavqidin qizi,  
Ilmiy rahbar: Mamayokubova Shahlo  
Samarqand davlat chet tillar instituti

**Annotasiya:** Ushbu maqolada har qanday Adabiy til xalq og'zaki nutqi asosida shakllanib, shu xalq tiliga xos shevalarni umumlashtiradi va barcha sheva vakillari uchun tushunarli bo'lishi haqida mulohaza olib boriladi.

**Kalit soʻz:** Adabiy til, sheva, tendensiya, revizitsiya, konservativ yondashuv, ijtimoiy olam, tilning kengayish yoʻllari, lahja.

Adabiy tilga eʼtibor qaratib, baʼzan shevalarni unutib qoʻyamiz. Aslida, jamiyatda adabiy tilning ham, shevaning ham oʻrni boʻlishi lozim. Sheva oʻzida tarixiy xotirani, madaniy koʻnikmalarni va lugʻat boyligini saqlaydi. Uning bu kapitalini adabiy tilga oʻtkazish kerak.

**Adabiy til** – muayyan umumxalq tilining qayta ishlangan va meʼyorlash-tirilgan, mazkur tilda soʻzlashuvchi xalqning madaniy ehtiyojlariga xizmat qiluvchi shakli. "Qayta ishlangan" tushunchasi nisbiy (tarixan turli davrlar-da, turli xalqlarda Adabiy til oʻzgarib turgan). Hatto ayrim bir xalqqa ham Adabiy til turli davrda turlicha boʻlgan (mas, qadimgi turkiy adabiy til, hozirgi oʻzbek adabiy tili). Baʼzi davrlarda bir xalq uchun boshqa bir xalq tili Adabiy til vazifasini oʻtagan.

**Sheva-** tilning fonetik, grammatik va lugʻaviy jihatdan oʻziga xos xususiyatlarga ega boʻlgan eng kichik hududiy koʻrinishi — sezilarli lisoniy tafovutlari boʻlmagan bir yoki bir necha aholi maskani (odatda, qishloq)da yashovchilarning soʻzlashuv vositasi sifatida qoʻllanadi.

Nafaqat tildan uzoq vatandoshlar, balki ziyolilar ham baʼzan shevadan qutulib, "toʻgʻri" gapirishga chaqirishini, shevalar isteʼmol doirasini toraytirishga urinishini koʻramiz. Umuman, adabiy tilga koʻr-koʻrona ishtiyoqni, uning meʼyorlariga qatʼiy yopishib olishni bugungi kun ziyolilari orasida tendensiya oʻlaroq koʻrsata olamiz. Lekin adabiy til shartli ekanini bilsak, unga munosabatimiz biroz yengillashadi. Imlo qoidalariga rioya etish kerak, albatta, lekin yozma til isloh etilmasa, qotib qoladi va ogʻzaki tildan uzoqlashib boradi. Shu bois baʼzan adabiy tilni revizitsiya qilish, uni shevalarga moslab borish lozim. Misol uchun, biz maktabda oʻqiganimizda ingliz tilida "to be" feʼlining kelasi zamon yasashda ishlatiladigan ikki shakli bor edi shall va will. Shall shakli ogʻzaki tildan chiqib ketishi ortidan bugungi darsliklarda u yozma tildan ham olib tashlandi. Bizdagi konservativ yondashuv bilan til bunday yangilanmaydi. Yangilanmagan til esa zamonaviylashmaydi, u bilan zamonaviy tushunchalarni ifodalab boʻlmaydi. Oʻzbek tilining bugungi ayrim muammolari shundan kelib chiqadi. Shunday ekan, shevalar adabiy tilga emas, adabiy til shevalarga moslashib borishi lozim. Zero, sheva tilning jonli shakli va adabiy tilning asosiy boyish manbayidir. Yana bir masala shevaning ham, adabiy tilning ham oʻziga yarasha oʻrni, ahamiyati, isteʼmol doirasi bor. Hech biridan butunlay voz kechib boʻlmaydi. Shevalarni asrash, kundalik hayotda, folklorda, sanʼatda, TVda, internetda, kinoda, musiqada ulardan faol foydalanish lozim. Adabiy tilning oʻrni hujjatlarda, taʼlimda, OAVda. Shu bois kinoda, ayrim telekanallarda, internetda shevadan foydalanilishini salbiy holat deb baholamayman. Sheva oʻz isteʼmol doirasini kengaytirayapti, xolos va bu ijobiy holat. Oʻzbekistonning turli hududlarida qoʻllaniladigan oʻzbek tilining variantlari shevalarini adabiy va adabiy boʻlmagan sinflarga ajratish mumkin. Adabiy sheva nufuzli, kodlashtirilgan variant boʻlib, uning ijtimoiy mavqesi eng yuqori, va rasmiy vaziyatlar, holatlarda qoʻllaniladigan, va oʻzbek tilining ommaviy axborot vositalarida qoʻllanilishi lozim boʻlgan yagona variantidir.

Oʻzbek tilining adabiy boʻlmagan variantlari standartlashtirilmagan va rasmiy vaziyat, holatlarda qoʻllash uchun nufuzli emas. Demak, oʻzbek tilining standart/adabiy variantini til, va standartlashmagan variantini esa sheva deb hisoblash lozim. Oʻzbek tili ekspertlari barcha TV dasturlariga, universitet maʼruzalariga va baʼzan nashr qilinadigan materiallarga kirib kelgan tilning turli shevalariga baho berishlari lozim. Aksar mamlakatlar maktablarida tilning faqat adabiy varianti qoʻllaniladi va oʻqitiladi, adabiy boʻlmagan variantlari esa maktablarda rasman taqiqlangan. Adabiy oʻzbek tili varianti tilning "kuchli", "toʻgʻri", "yuqori" va "maqbul" shakli ekanligini bilsakda, tilimizning "kuchsiz", "notoʻgʻri", "gʻaliz" va "mantiqsiz" shakllari deb hisoblanadigan adabiy boʻlmagan variantlari uning oʻrniga ishlatilib kelinmoqda.

Aslini olib qarasak, taʼlim nazariyotchilari va ijtimoiy tilshunoslar (sotsiolingvistlar) orasida darslarda mintaqaviy shevalarga eʼtibor berish soʻzlashuvchilarning taʼlimda erishadigan yutuqlariga haqiqiy taʼsir oʻtkazishi borasida yakdillik mavjud. Men darslarda tilning talabalar soʻzlashadigan variantining baʼzida qoʻllanilishi talabalarga oʻz salohiyatlarini qoʻllash va chuqur bilim olishga erishishga yordam beradi deb ishonaman. Taʼlim jarayonida shevalarni qoʻllash masalasini nazarda tutish oʻrganuvchilarning maktabda va maktabdan tashqarida ijtimoiy, kognitiv (tushunish), emotsional va lingvistik rivojlanishini oshiradi. Biroq, bizning, tilshunoslar va til oʻqituvchilarining vazifamiz tilda nima "toʻgʻri" va nima "notoʻgʻri" ekanligini talabalarga aniq tushuntirib berish va ularga adabiy tilni oʻrganishning afzallik va ustunlik jihatlaridan naf olishlariga yordam berishdan iboratdir.

### Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Tilshunoslikka kirish
2. M. Irisqulov. 1992
3. <https://uz.m.wikipedia.org>
4. <https://www.hozir.Org>
5. KUSHBAKOVA, M., Zarina, R. U. Z. I. M. U. R. O. D. O. V. A., & Shahram, A. S. L. O. N. O. V. (2020).

- Innovative Methods and Ways to Teach and Learn Foreign Language. ECLSS Online 2020a, 146.
6. Rasulov, S., Akhmedova, G., Rustamova, K., Turamkulov, S., & Nurullayeva, N. (2020). Grape Shiny For Prevention And Nutritional Support Of Micronutrient Deficiency In Mothers And Children. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, 7(07), 2020.
  7. Матъякубова, Ф. Э., Рустамова, Х. Х., & Муродова, У. Р. (2020). ПАТОГЕНЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ТЕРАПИИ ХРОНИЧЕСКОГО ВИРУСНОГО ГЕПАТИТА В. *Достижения науки и образования*, (17 (71)), 86-91.
  8. Aslonov, S., & Ruzimurodova, Z. (2020). INGLIZ TILINI O 'QITISHNING INNOVATSION USULLARI. *Студенческий вестник*, (12-5), 72-74.
  9. Aslonov, S. S. (2020). O'ZBEK VA INGLIZ TILIDA JINS MAZMUNINI BILDIRUVCHI SO'ZLAR TAHLILI. *Студенческий вестник*, (16-10), 55-58.
  10. Aslonov, S. S. (2020). Ingliz tili stilistikasi fanini o'qitishda fonostilistikaning o'rni. *Интернаука*, (16-4), 57-59.
  11. Ruzimurodova, Z., & Aslonov, S. (2020). WHAT TO TEACH TO THE STUDENTS? TO TEACH STANDARD ENGLISH OR WORLD ENGLISHES?. In *МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ* (pp. 367-369).
  12. Zarina, R., Shahram, A., & Umida, K. (2020). Using games to teach management in higher education institute. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 9(3), 49-52.

## OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI MATNLARIDA FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNI TARJIMA QILISHNING PRAGMASTILISTIK JIHATI HAQIDA

**G'ulomova Bahora**  
(SamDCHTI magistranti)

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada ommaviy axborot vositalari matnlarda frazeologik birliklarni tarjima qilish haqida so'z boradi. Ommaviy axborot vositalarining hayotimizda tutgan o'rnini haqida kerakli ma'lumotlar yoritilgan.

**Kalit so'zlar:** ommaviy axborot vositalari, frazeologiya va pragmatistika.

**Annotation:** This article discusses the translation of phraseological units in media texts. There is a lot of information about the role of the media in our lives.

**Key words:** media, phraseology and pragmatistics.

Hozirgi vaqtda til rivojlanishining eng faol, eng muhim jarayonlari ommaviy axborot vositalari (gazeta, jurnal, radio, televideniya, internet) tilida sodir bo'ladi. Ko'pgina tadqiqotchilar ommaviy axborot vositalari tilining samaradorligi, stilistik harakatchanligi, ekstralingvistik tendentsiyalarga ochiqqligi, ortib borayotgan ekspressivlik, moslashuvchanlik, boylik, funktsiyalarning xilma-xilligi kabi fazilatlarini ta'kidlaydilar.

Hozirgi vaqtda siyosiy voqealar va siyosatchilar haqidagi yangiliklar haqiqatan ham hamma joyda mavjud. Siyosiy ommaviy axborot vositalarining nutqini yanada yorqin va ta'sirli qilish uchun siyosatchilar va jurnalistlar turli xil ekspressiv va obrazli lingvistik birliklardan foydalanadilar, ular orasida frazeologik birliklar ham bor. Tarjimonlar, o'z navbatida, asl ommaviy axborot vositalari matnlarining pragmatik salohiyatini saqlab qolish va maqsadli auditoriyaga ta'sir o'tkazish uchun ularni tegishli tarzda o'tkazish muammolariga duch kelishadi.

Frazeologik birliklar ommaviy axborot vositalarining nutqini yanada ta'sirchan va kuchliroq qiladigan juda emotsional leksik birliklardir. Siyosiy media matnlari nutqning eng yorqin va hissiy turlaridan biri bo'lib, frazeologik birliklar dolzarb muammolarni ta'kidlashda va muallifning auditoriyaga ta'sir qilish kommunikativ niyatiga erishishda katta hissa qo'shishi mumkin. Demak, frazeologik birliklar matnning pragmatik imkoniyatlarini qisman amalga oshirishi mumkin. Ommaviy axborot vositalari matnlarining sarlavhalari va sarlavhalarida frazeologik birliklar ayniqsa tez-tez ishlatiladi. B.V. Krivenkoning ta'kidlashicha, bosma nashrdagi sarlavha "kuchli, urg'uli pozitsiya", "gazetani olgan har qanday o'quvchi sarlavhaga e'tibor beradi" [Krivenko 1993: 44-45].

O'zgartirilgan frazeologik birliklarning qo'llanilishi frazeologik birlikning o'zgarishi "lingvistik adabiyotda mustahkamlangan umumiy belgilangan me'yordan har qanday semantik va yoki tarkibiy og'ish" [Guseinova 2015: 68]. Frazeologik birlikning vaqti-vaqti bilan uslubiy qo'llanilishi uning nutqdagi o'ziga xos stilistik aktualizatsiyasidan iborat bo'lib, buning natijasida "frazeologik birlikning shakli va ma'nosida kontekst bilan